

Sokół, Zofia

"Tradycje i współczesność ruchu
młodzieżowego. Zeszyt specjalny 3",
Katowice 1984

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 24/3, 106-108

1985-1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Tradycje i współczesność ruchu młodzieżowego. Zeszyt specjalny 3. Seria: Prasoznawcza. Materiały z VI Ogólnopolskiego Prasoznawczego Seminarium Naukowego „Prasa podziemna młodzieży polskiej 1939—1945 w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne”. Katowice—Lubliniec 25—27 maja 1983, Katowice 1984.

Pokłosiem VI Ogólnopolskiego spotkania prasoznawczego w Lublińcu, które odbyło się w maju 1983 r., jest wydane niedawno, pod redakcją Józefa Mądrego, dzieło zbiorowe w „Serii Prasoznawczej” pod ogólnym tytułem *Tradycje i współczesność ruchu młodzieżowego*, nakładem ZW ZSM i Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Godny podkreślenia jest fakt, że książka ta została przygotowana i rozkolportowana wśród uczestników VII ogólnopolskiego seminarium prasoznawczego, które odbyło się w dniach 23—25 maja br. Cały proces wydawniczy trwał zaledwie rok, co w naszych warunkach należy do zjawisk rzadkich. Jest to już trzeci zeszyt, stanowiący pokłosie „Spotkań lublinieckich”. Na uwagę zasługuje jednolitość treściowa tego tomu oraz dobór artykułów i tematów. Jak informuje w przedmowie J. Mądry, „prace zamieszczone [...] mają kształt, formę i treść nadaną wyłącznie przez autorów. Poza niezbędnymi uzupełnieniami redaktor tomu nie ingerował — co chciałbym podkreślić z całą mocą — w merytoryczną wartość żadnego spośród zamieszczonych w nim szkiców”.

Na treść tomu składają się cztery części, wzajemnie się uzupełniające. Pierwsze trzy poświęcone są okupacji, ruchowi oporu i związanej z nim prasie młodzieżowej „zaangażowanej w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne”, zgodnie z ogólnym tematem sesji, natomiast czwarta, zatytułowana *Po drugiej stronie barykady* — „prasie gadzinowej” dla dzieci i młodzieży.

Część pierwsza (*Warunki organizowania się, orientacje neopolityczne oraz formy udziału ruchu młodzieżowego w walce z okupantem*) — jak sam tytuł wskazuje — dotyczy zawiązywania się organizacji młodzieżowych jako wyrazu samoobrony, gdyż założeniem okupanta było wyniszczenie najbardziej żywotnego elementu narodu polskiego, jakim jest młodzież. Na tę część składają się dwa referaty: Jana Kątyki *Sytuacja w polskim ruchu młodzieżowym w latach wojny i okupacji hitlerowskiej* oraz Władysława Strzelczyka *Kilka uwag na temat prasy podziemnej młodzieży polskiej w latach 1939—1945*. Pierwszy z nich przedstawia ogólny obraz eksterminacji młodzieży polskiej oraz warunków tworzenia się ruchu oporu i organizacji młodzieżowych, które były prostą konsekwencją zaistniałej sytuacji i dziejową koniecznością. Organizacje te, powstające samorzutnie, często kierowane przez przedwojennych działaczy, były co prawda samodzielne, ale podlegały wpływom grup politycznych o różnych orientacjach czy stronnictw działających w kraju, które tworzyły własne wydziały młodzieży. Organizacje młodzieżowe powstawały nie po to, by zajmować się polityką i walczyć między sobą o wpływy, ale głównie po to, by organizować młodzież do walki z okupantem różnymi sposobami i metodami. Autor scharakteryzował następnie poszczególne organizacje młodzieżowe, skupiając się głównie na tych o orientacji lewicowej. Szkoda, że omawiając poszczególne organizacje, nie omówił środowisk i miejsc, w których one działały. Czytelnik może się tylko domyślać, że chodzi tu głównie o Warszawę, a ponieważ na stronach 15—19 J. Kątyka przedstawia też organizacje działające na Śląsku, a następnie bez wyjaśnienia przechodzi do charakterystyki organizacji młodzieżowych według orientacji ideowej, odnosi się wrażenie, że dotyczą one Śląska, zwłaszcza że powtarzają się nazwy tytułów pism wydawanych przez organizacje młodzieżowe, np. „Płomienie”. Pismo o takim tytule wydawała organizacja harcerek w Zawierciu na Śląsku w latach 1939—1940, jak również organizacja socjalistyczna w Warszawie w 1942 r.

Drugi artykuł z tej grupy, Władysława Strzelczyka, stanowi głos w dyskusji na temat roli, funkcji i oddziaływania młodzieżowej prasy konspiracyjnej w oddziale partyzanckim BCh im. Ziemi Zawierciańskiej, który w 1943 r. wszedł w skład nowo utworzonego batalionu operacyjno-bojowego Gwardii Ludowej im. gen. J. Bema. Do oddziału tego kolportowano dwa tytuły: „Walkę Młodych” i „Poradnik Oświatowy”; opierając się na własnych wspomnieniach, autor wykazuje siłę oddziaływania ideowego tych pism, przedstawia dyskusję wokół niektórych artykułów i ich założeń programowych.

Na część drugą tomu, zatytułowaną: *Działalność prasowo-wydawnicza i kolporterska różnych organizacji i środowisk oraz ideowo-polityczny rodowód, rola i znaczenie niektórych młodzieżowych czasopism podziemnych* składają się dwie obszernie rozprawy Jerzego Jarowieckiego i Zbigniewa J. Hirsza, treściowo zbliżone i wzajemnie się uzupełniające, oraz 5 artykułów, stanowiących monografie poszczególnych czasopism.

Część tę otwiera rozprawa J. Jarowieckiego pt. *Konspiracyjna prasa młodzieżowa w latach 1939—1945 (na tle polskiej prasy konspiracyjnej)*, stanowiąca najpełniejszy, jak dotąd, obraz dziejów tej prasy. Podczas okupacji na ziemiach polskich ukazywało się 120 tytułów pism dla dzieci (3) i młodzieży (117), co stanowi 6% wszystkich pism podziemnych ukazujących się w kraju. Prasę młodzieżową autor dzieli na centralną, ukazującą się w Warszawie (67 tytułów), i regionalną. Prasa centralna stanowiła wykładnik programów, zawierała zarządzenia i dyrektywy władz centralnych czy naczelnych organizacji młodzieżowych, podczas gdy regionalna dopełniała te treści własnymi przemyśleniami i doświadczeniami. Autor podkreśla, że pisma centralne ukazywały się najczęściej jako tytuły samodzielne, podczas gdy terenowe jako dodatki do pism ugrupowań partii czy stronnictw politycznych.

Druga, podobnie obszerna rozprawa, autorstwa Zbigniewa J. Hirsza, pt. *Oblicze polityczne prasy młodzieżowej w Polsce w latach 1939—1945*, stanowi uzupełnienie poprzedniej i jakby dalsze jej ogniwo, omawia bowiem prezentowane na łamach prasy konspiracyjnej koncepcje polityczno-społeczne powojennej Polski, propozycje ustrojowe, taktykę i zakres reform społecznych i gospodarczych. Prasa młodzieżowa, ukazująca wieloraką wizję Polski i złożony obraz poglądów, daje podstawę do wyszczególnienia podstawowych nurtów polityczno-społecznych. Autor omawia te sprawy w następujących grupach porządkowych: nurty polityczne i rozmieszczenie ośrodków wydawniczych; prasa młodzieżowa w sprawie koncepcji ustrojowych Polski powojennej i jej miejsca w Europie; stosunek prasy młodzieżowej do takich wartości, jak wolność, równość i niepodległość; prasa młodzieżowa jako wyraz przemian społeczno-gospodarczych. Swoją pracę kończy konkluzją: „Wszystkie gazetki młodzieżowe świadczyły o mobilizacji świadomości obywatelskiej, składającej do refleksji nad Polską Jutra”.

Wspomnianych pięć artykułów z tej grupy tematycznej stanowi monografię poszczególnych czasopism. Otwierają ją dwie prace Bohdana Hillebrandta: *Ideologiczna i polityczna funkcja podziemnej prasy Związku Walki Młodych na przykładzie „Walki Młodych” i „Poradnika Oświatowego”* oraz tegoż autora „*Płomienie*” — pismo młodzieży socjalistycznej. Dalsze artykuły to Zofii Sokół „*Świat Młodych*” — konspiracyjne pismo młodzieżowe ruchu ludowego (1943—1944) i Andrzeja Zielińskiego „*Młoda Demokracja*” 1943—1944.

Nieco odmienny w sposobie ujęcia i treści jest artykuł Bożeny Pietrzyk *Młodzieżowa prasa konspiracyjna lat 1939—1945 a problem kultury i literatury*, w którym omówione zostały twórczość literacka i problematyka kulturalna głównie na łamach pism: „*Sztuka i Naród*”, krakowska „*Warta*” i „*Płomienie*” — organ młodzieży socjalistycznej.

Trzecią część tomu, zatytułowaną *Na Śląsku i w Kieleckiem*, otwiera artykuł

Joachima Glenska *Życie kulturalno-oświatowe młodzieży śląskiej w okresie II wojny światowej*, stanowiący zarys stanu badań nad tym tematem, dalej zaś następują prace: Zofii Gawryszewskiej *Z dziejów śląskich czasopism młodzieżowych z okresu okupacji* oraz Stanisława Michałczyka i Wacława Wierzchowskiego *Konspiracyjna prasa harcerska ziemi rybnickiej*. Część „kielecką” stanowi jedna praca Janusza Jarośnińskiego *Rola młodzieżowej prasy konspiracyjnej w walce o wyzwolenie narodo- we i społeczne na ziemi kieleckiej w latach okupacji hitlerowskiej (1939—1945)*, omawiająca 16 artykułów opublikowanych w czasopismach według podanego przez autora wykazu.

Ostatnia, czwarta część tomu, nosząca tytuł *Po drugiej stronie barykady*, składa się z jednego artykułu Władysławy Wójcik *Kilka uwag o czasopismach niemieckich w języku polskim przeznaczonych dla dzieci i młodzieży w Generalnym Gubernatorstwie*, dotyczącego głównie „Steru” i „Małego Steru” — czasopism wydawanych dla dzieci szkolnych. Ich poziom, a zwłaszcza szkodliwość oddziaływania na dzieci autorka uzależnia od nauczycieli i „od sposobu interpretacji tekstu, od komentarza, którym tekst dany obdarzył”.

Zakończenie tomu stanowią ocena i analiza VI Ogólnopolskiego Prasoznawczego Seminarium Naukowego, dokonane przez Lubomira Gromadkę, które — jak podkreśla autor — odbyło się w 40 rocznicę utworzenia Związku Walki Młodych i ukazania się pierwszego numeru pisma „Walka Młodych”.

Podsumowując zawartość wydawnictwa, należy zwrócić uwagę na jego wyrównany i jednolity poziom, atrakcyjność ujęcia tematu i wiele nowych, nieznanych szczegółów dotyczących ruchu młodzieżowego i jego prasy. Niektóre prace systematyzują i porządkują dotychczasowe badania i dorobek naukowy, inne poprzez swoje analizy zawartości, okoliczności, w jakich powstały, przynoszą nowe spojrzenie na poruszane zagadnienia. Natomiast słabością tomu jest brak proporcjonalnego i systematycznego potraktowania wszystkich regionów, co stworzyłoby dopiero obraz rozwoju prasy podziemnej w poszczególnych ośrodkach. W sumie tom ten jest dalszym krokiem naprzód na drodze poznania dziejów ruchu oporu podczas okupacji hitlerowskiej.

Zofia Sokół

Barwny świat mikrofonu. Wspomnienia radiowców, pod red. T. Szewery, Łódź 1983, ss. 334.

Na tom wspomnień łódzkich radiowców składają się teksty 21 pracowników rozgłośni, która pracę rozpoczęła w lutym 1930 r. i z przerwą spowodowaną działaniami wojennymi kontynuuje ją do dzisiaj. Publikację uzupełniają zdjęcia autorów i bohaterów książki oraz aneks zawierający „ważniejsze daty i wydarzenia” w dziejach rozgłośni. Czasom przedwojennym poświęcony jest tylko fragment tekstu, pióra Ludwika Szumlewskiego. Pozostałe (w układzie chronologicznym) odnoszą się do okresu Polski Ludowej, przy czym stosunkowo dużo uwagi poświęcają ich autorzy latom 1945—1948/49, kiedy to Łódź, według określenia jednego z wspominkarzy, była „zastępczą stolicą kulturalną Polski”.

Zasygnalizowany we Wstępie Tadeusza Szewery cel pracy: „Aby książka (a takiej o łódzkim radiu jeszcze dotąd nie było) stała się pierwszą próbą pamiętnikarskiego zapisu dziejów Rozgłośni w Łodzi, tych wczorajszych i tych dzisiejszych”,